

Mehmet Emin (Erkut) Efendi (1873-1929)

1873 yılında Aydın Sancağı Bozdoğan Kazasında doğmuştur. Asıl adı Mehmet Emin olup, nüfus kaydındaki ismi Hafız Emin olarak geçmektedir. Annesi Ayşe Hanım, babası Müderris Abdullah Efendi'dir. Mehmet Emin Efendi ilk ve orta öğretimini Bozdoğan Rüştüyesi (Ortaokulu) ve Dere Camii Medreselerinde tamamlamıştır. Ardından İstanbul'a giderek eğitim ve öğrenimine Fatih Medresesinde devam etmiş ve müderrislik icazetini(diploması) almıştır. 28 Temmuz 1902'de Bozdoğan Müftülüğüne tayin edilmiş, ardından Bozdoğan Dere Camii Medresesinde müderris olarak görevlendirilmiştir.

Bozdoğan'da müderrislik görevini babası Abdullah Efendi ve sonradan kayınpederi olan son asır Türk şairlerinden Fethi ile birlikte yapmıştır. 9 Kasım 1911'de yeniden Bozdoğan Müftülüğüne atanmıştır. Bu görevini sürdürmekte iken İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve Milli Mücadelenin başlamasıyla çevresindeki müftülerle iletişime geçerek milli direnişin oluşmasına çalışmıştır. Özellikle Aydın dağlarında dolaşan, güvenlik ve asayiş sorunu yaratan efe ve zeybek gruplarının Kuvâ-yı Milliye saflarına katılmasında önemli hizmetleri olmuştur. Aydın Kuvâ-yı Milliyesi içerisinde Hacı Süleyman Efendi, Hoca Esad Efendi, Müftü Ahmet Hulusi Efendi, Hasan Basri Efendi gibi direnişe maddi ve manevi destek sağlayan din görevlileri arasında Bozdoğan'dan Müftü Mehmet Emin Efendi'de bulunuyordu.

Yunan işgalinin yaklaşması ve bu konudaki söylentilerin artık gizlenemez duruma gelmesi üzerine, İzmir Müdâfaa-i Hukûk-ı Osmâniye Cemiyeti 17-19 Mart 1919 tarihlerinde İzmir'de bir kongre düzenlemiştir. Çevre kent ve kasabalardan delegelerin de katıldığı bu kongrede İzmir'in nüfusunun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğunu hatırlatan ve işgal söylentilerini kınayan bir uyarı bildirisini hazırlanmış, bu bildiri Barış Konferansı'nın toplandığı Paris'e iletilmiştir. Bozdoğan Müftüsü Mehmet Emin Efendi de bu kongreye Bozdoğan'ı temsilen katılmıştır.

İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgali üzerine Aydın ve çevresinde görev yapan müftülerle birlikte Nazilli müftüsünün evinde bölgenin işgal güçlerine karşı korunması ve direniş çareleri aramak üzere toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda Mehmet Emin Efendi de yer almıştır. Mehmet Emin Efendi Bozdoğan ve çevresinde halka yaptığı konuşmalar, camilerde verdiği vaazlar ile bölgede direniş gücünün oluşumuna ciddi katkılar sunmuştur. İstanbul Mebûsan Meclisi'nin son dönemi için 4 Aralık 1919 tarihinde yapılan seçimlerde Hüseyin Kazım Bey, Cami Bey ile birlikte Mehmet Emin Efendi Aydın Sancağından mebus seçilmişlerdir. 31 Aralık 1919'da müftülük görevinden ayrılarak İstanbul'daki Meclis-i Mebûsan toplantısına katılmıştır. 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da son Osmanlı Meclis-i Mebûsanı açılmış ve ilk oturumda şube atamaları yapılmıştır. Buna göre Aydın Sancağından seçilen Emin Efendi birinci şubeye atanmıştır. Mehmet Emin Efendi diğer Aydın mebusları gibi mazbatasını 26 Ocak 1920 tarihli üçüncü oturumdan sonra almıştır. 16 Şubat 1920 tarihli on birinci oturumda ise Mehmet Emin Efendi rahatsızlığı nedeniyle izin talep etmiş ve aynı oturumda on beş gün izinli sayılması kabul edilmiştir.

16 Mart 1920'de Meclis'i Mebûsan'ın İtilaf Devletleri tarafından işgali ve ardından dağıtılması sonrası sürgün edilmekten hastalığı nedeniyle kurtulmuştur. Sağlık raporu ile sürgünden kurtulan Mehmet Emin Efendi vapurla önce Rodos, ardından Güllük, Milas, Yatağan ve Çavdar üzerinden Bozdoğan'a gelmiştir.

Mehmet Emin Efendi Bozdoğan'da törenle karşılanmıştır. Bozdoğan ve çevresinde Kuvâ-yı Milliye'ye gönüllü toplayarak Demirci Mehmet Efe'nin kuvvetlerine göndermiştir. Heyet-i Temsiliye'nin son Osmanlı Mebûsan Meclisinden ayrılan milletvekilleri ile ilgili talimatına uyarak Ankara'ya gitmiştir. Mehmet Emin Efendi Temmuz 1920'de son Osmanlı Mebûsan Meclisinin temsilcisi olarak Cami Beyle birlikte TBMM'de Aydın mebusu olarak yer almıştır. Mehmet Emin Efendi'nin Mebus sicil numarası 35'tir.

Mecliste İrşad, Şer'iyye ve Evkaf, Tapu Kadastro ve İçtüzük komisyonlarında çalışmıştır. Mehmet Emin Efendi'nin meclis tutanaklarında Genel Kurul'da konuşmasına rastlanmamıştır. Fakat *"Evkaf Nizamnamesi'nin 17.maddesinin tadiline dair"* 1 teklifi bulunmaktadır. Mecliste İrşad, Şer'iyye ve Evkaf, Topu Kadastro ve İç Tüzük Komisyonlarında yer almıştır. Mehmet Emin Efendi Büyük Taarruzun Türk Ordusu tarafından başarıyla gerçekleşmesi sonrası Meclise bir kutlama telgrafı göndermiştir. Milletvekilliği sırasında dul kadınları, yetim ve öksüz çocukları korumuştur. Milletvekilliğinin sona ermesinin ardından memleketi Bozdoğan'a dönerek CHP Mutemetliği ve İl Genel Meclisi Üyeliği yapmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Şubat- 22 Şubat 1924 tarihlerinde gerçekleşen İzmir gezisi sırasında Aydın Heyetiyle birlikte İzmir'de M. Kemal Paşa ile görüşen Mehmet Emin Efendi Cumhurbaşkanından Bozdoğan ve Nazilli arasında Akçay üzerinde bir köprü yapılmasını bir de Amasya köyü yakınlarında baraj kurulmasını istemiştir. Bu isteklerden Akçay köprüsü 1928 yılında inşa edilerek halkın kullanımına sunulmuştur. Cumhuriyetin ilanına ve Cumhuriyet devrimlerine sahip çıkarak Bozdoğan'da halka anlatmıştır. Şapka inkılâbında Bozdoğan'da ilk şapka giyen kişi olmuş, halka rehberlik etmiştir. İyi eğitim gören, Farsça ve Arapça bilen, evli ve üç çocuk babası olan Mehmet Emin Bey 30 Aralık 1929'da 56 yaşında zatürreden hayata gözlerini yummuştur. Ölümünün ardından, 21 Haziran 1934 tarihinde TBMM tarafından çıkarılan Soyadı Kanunu'ndan sonra "Erkut" soyadı verilmiştir.

Günver GÜNEŞ

KAYNAKÇA

Arşivler

Osmanlı Arşivi

BOA, DH.İ.UM.EK, 112/52; BOA, DH.İ.UM.EK, 118/22

Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30.18.1.1/1.5.2

Kitap ve Makaleler

AKER, M. Şefik, **İstiklal Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali**, Askeri Matbaa, İstanbul 1937.

ALPKAYA, Şükrü Oğuz, **Yörük Ali Efe**, Der. Atilla Oral, Demkar Yay, İstanbul 2009.

BENAZÜS, Hanri, **Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Din Adamlarımız**, Bizim Kitaplar, İstanbul 2014.

ÇELİK, Recep, **Milli Mücadele’de Din Adamları**, C.I, Emre Yayınevi, İstanbul 1999.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi**, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem, C.III, TBMM Yayını, Ankara 1994.

DEMİREL, Ahmet, **İlk Meclis’in vekilleri: Millî Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

GÖKBEL, Asaf, **Millî Mücadele’de Aydın**, Coşkun Matbaası, Aydın 1964.

GÜNEŞ, Günver, “Aydın ve Çevresinde Yunan İşgali ve Sivil Direniş Örgütlenmesi; Heyet-i Milliyeler”. **Kuvâ-yı Milliye’nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı**, II. Kitap, Yay. Haz. Oktay Gökdemir, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayını, İzmir 2010, s. 15-47.

GÜNEŞ, Günver, “İzmir’in İşgali Ve Aydın’daki Yankıları”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, 5/9 (2007), s. 23-55.

GÜNEŞ, Günver, “Millî Mücadele’de Aydın Kuvâ-yı Milliyesi”, Millî Mücadele’nin Batı Cepheleri I, **Türkiye Günlüğü**, 149 (2022), s. 98-121.

GÜNEŞ, Günver, “Milli Mücadele’de Aydın Sancağında Din Adamları ve Faaliyetleri”, **Milli Mücadele’nin Yerel Tarihleri 1918-1923**, Ed: Mustafa Göleç, Zeynep Kevser Şerefoğlu İlhami Danış, C.1, TÜBA Yayını, Ankara 2023, s. 571-590.

KILINÇ, Aslıhan, **İtalyan İşgal Bölgelerinde Son Osmanlı Mebusan Seçimleri (İttihatçılar- İtilafçılar)**, ATAM Yayınları, Ankara 2023.

KILINÇ, Aslıhan. “Mütareke ve Millî Mücadele Yıllarında Aydın ve Menteşe Sancaklarında Yapılan Seçimler”. **Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 7/2 (2020): 111-132.

SARIKOYUNCU, Ali, **Milli Mücadele’de Din Adamları**, C. I, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara 1995.

SÜRGEVİL, Sabri, “Aydın Vilayeti Bozdoğan Kazasında Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri”, **Tarih İncelemeleri Dergisi** 4 / 1 (Haziran 1989): İzmir 1989, s. 85-108.

SÜRGEVİL, Sabri, **Bozdoğan (1919-1923)**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:94, İzmir 1999.

TBMM Albümü 1920-2010, Ed. Sema Yıldırım-Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, İkinci Baskı, Ankara 2010.

TBMM Aza-yı Kiramı Albümü, Ankara 1338 (1922).

TBMM Aza-yı Kiramı Cedveli, Ankara 1337 (1921).

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt:1- 4, Devre:1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanem Matbaası, Ankara 1985.

TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt:1, 18.19.20.21.22,Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara 1959. **TBMM Zabıt Cerideleri**, Cilt:2. 3. 4. 5, Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara 1981.

TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt:11.12.13.14.15.16.17,Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt:23.24.25.26.27, Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara 1960. **TBMM Zabıt Cerideleri**, Cilt:28.29, Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara 1961.

TBMM, Birinci Dönem Meclis Albümü (1920-1923), TBMM Basımevi, Ankara 2022.

YILDIRIM, Ramazan, **Dünden Bugüne Bozdoğan**, Nazilli 2010.

30/10/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-emin-erkut-efendi-1873-1929/?pdf=7256> adresinden erişilmiştir